FESTIVALUL ENESCU 2013. SUB SEMNUL TETRALOGIEI WAGNERIENE

(Costin Popa – 22 septembrie 2013)

Mult a ținut directorul artistic Ioan Holender să aducă în festival, în Anul Wagner, Tetralogia „Inelul Nibelungului”! A gândit demersul ca important act de cultură, l-a prezumat ca mare succes și a reușit. Șansa a fost proiectul pe care reputatul dirijor Marek Janowski l-a realizat la Berlin, în compania Orchestrei Simfonice Radio din capitala Germaniei. Deși prezentate concertant la Sala Palatului, cele patru monumente ale dramelor lirice din toate timpurile, „Aurul Rinului”, „Walkiria”, „Siegfried”, „Amurgul zeilor”, au invadat și captivat sonor un public dornic de a se imersa în esențe wagneriene, favorizate de o interpretare la nivel internațional de excelență, în stil autentic. Dovada a venit încă de la finele primei seri, când după „Aurul Rinului”, aplauzele nu mai conteneau. Chemări și rechemări la rampă, în condițiile în care nu se punea problema vreunui bis. Toți cei prezenți în număr mare în sală nu mai plecau și doreau să răsplătească artiștii, să-și arate mulțumirea, satisfacția pentru starea de extaz în care fuseseră aduși. Sunt convins că organizatorii au exultat. Și pe bună dreptate. A fost cea mai mare probă a succesului într-un repertoriu adesea calificat drept „greu”.

„Der Ring des Nibelungen” a revenit după cca trei decenii în peisajul bucureştean. Atunci, să ne amintim, performanța realizării integrale, finalizate în Anul Wagner 1983 (100 de ani de la moarte), a revenit la Sala Radio dirijorului Iosif Conta: „Aurul Rinului” (17 decembrie 1981), „Walkiria” (11 martie 1982), „Siegfried” (13 mai 1982 și, din nou, 10 martie 1983), „Amurgul zeilor” (actul I și câteva scene din cel de-al II-lea, 23 iunie 1983), „Amurgul zeilor” (restul scenelor din actul secund și actul al III-lea, 25 iunie 1983). Am extras datele din volumul „Simfonicele Radiodifuziunii Române – 1928 - 1998” de Octavian Lazăr Cosma, apărut la Editura Casa Radio în 1999.

Maestrul simțului epic

Creatorul magistralei versiuni oferite în festival, creierul, sufletul, motorul realizării a fost polonezul de origine, germanul prin educație și formație Marek Janowski, a cărui cultură a spațiului wagnerian și-a pus amprenta, cu marcantă soliditate, asupra concepției, orchestrei, soliștilor. Dirijorul posedă, stăpânește un incontestabil simț epic, construiește grandios, energic și sensibil totodată, restituie sonuri masive sau subtile, se dedică întrutotul dramaturgiei muzicale, corelării expresive cu textul scris de însuși compozitorul. Este foarte clar că pregătirea muzicală s-a făcut la perfecțiune, orchestra îi urmează cu preciziune indicațiile infinitesimale de nuanțe și evidențieri ale partidelor. Gestica lui Janowski este fără excese și agitație, nespectaculoasă dar, de ce să fie nevoie de altceva? Produsul seduce prin marea rigoare, prin tempii ideali narațiunii cursive și creării atmosferei de legendă, prin starea de tensiune interioară. Totul pătrunde în minți și inimi, fascinează sonor.

Greu de notat, de evidențiat vârfurile performanțelor orchestrale. Sunt presărate la tot pasul pe parcursul celor patru opusuri. Cu totul aleator, rememorez introducerea la „Aurul Rinului” (meandrele apelor fluviului, în crescendo), formidabilul solo de tubă din scena giganților (aceeași operă), preludiul la „Walkiria” (vijelios, cu evidențieri de planuri precum puterile și turbioanele furtunii), sfâșietoarele tânguiri ale cornilor după fraza „... warum ich Friedmund nicht heisse!”

(Siegmund, „Walkiria”), învăluitoarele violoncele înainte de „Winterstürme wichen dem Wonnemond” (Siegmund, „Walkiria”), forjele din pântecele Nibelheim-ului, vârtejurile Cavalcadei walkiriilor, finalul strivitor al „Walkiriei”.

În „Siegfried”, amintirile merg către misterul negurilor pădurii din preludiul la primul act (cu sonuri amenințător - prevestitoare de tubă), finalul aceleiași secțiuni, impresionantul tutti din scena uciderii lui Fafner (actul secund), alămurile devastatoare (deși cornul lui Siegfried a derapat pentru un moment în același act), efluviile sonore ale clipei apropierii lui Siegfried de stânca Brünnhildei distilate până la fir de sunet la minunatele corzi, ca și cele din momentul trezirii din somn a eroinei (actul al III-lea).

Momentele din „Amurgul zeilor” fixate în memorie după audiția bucureșteană nu se limitează la preludiul primului act (valurile Rinului inspirate de viori și violoncele, profetice parcă, precum Nornele ce derulează firul Destinului), la explozia sonoră ce urmează primei scene Siegfried – Brünnhilde (cornistul... vinovat și-a luat revanșa cu brio) și, bineînțeles, la Călătoria lui Siegfried pe Rin, în care înseși undele marelui fluviu par să îl poarte pe erou. În actul secund, memorabile au fost chemarea la arme de către Hagen, sosirea lui Gunther și a Brünnhildei (Corul Filarmonicii George Enescu, pregătit de Iosif Ion Prunner – la înălțime), după cum, de neuitat au fost, în actul al treilea, Marșul funebru la moartea lui Siegfried (grandios, zguduitor și de bulversantă tristețe – grație alămurilor, percuției, corzilor grave și, practic, întregii orchestre), precum și finalul copleșitor, vizionar.

Prin subtilitatea și inteligența baghetei lui Marek Janowski, celebrele laitmotive împletite în textura opusurilor, au avut pregnanță.

Cultura stilistică a vocaliștilor...

... a fost impecabilă în restituirea unor partituri complexe, lungi, încărcate de dramatism și de reliefarea unor stări emoționale de mare diversitate. Am inclus aici, desigur, arta declamației wagneriene, rostirea cuvântului, colorizarea, expresivitatea. Sesizând, totuși, problemele unei audiții concertante, interpreții au gândit că sugestiile atitudinilor și raporturilor dramaturgice dintre personaje, mai timide în „Aurul Rinului”, trebuie să fie mai prezente în celelalte seri, suplinind în bună măsură lipsa unei versiuni semi-scenice sau chiar a unei producții într-un teatru.

Ca și momentele de vârf ale Rundfunk-Sinfonieorchester Berlin, dificil sunt de evidențiat culmile solistice. Ordonând cu totul întâmplător, mă declar profund impresionat de creația bas-baritonului Martin Winkler în Alberich (penetrant declamatoriu, de rară diversitate compozițională prin intențiile vocale din „Aurul Rinului”, „Siegfried” și „Amurgul zeilor” blestemul rostit în primul opus a fost cutremurător), de vocea colosală, monolitică, majestuoasă a basului profund Günther Groissböck (Hunding în „Walkiria” și Fasolt în „Aurul Rinului” – poate că plasarea lui în fundul scenei, deși relaționarea cu Siegmund și Sieglinde era directă, a fost făcută special, ca să nu... demoleze sonor spațiul), de mezzosoprana Elisabeth Kulman (în Fricka, voce pătrunzătoare, focusată, fără să fie masivă, dar cu largă paletă de expresii de la dominație la ironie, de la mândrie la șiretenie), de tenorul Christian Elsner (șmecherul Loge, cu adresare adânc cultivată stilistic, ușor nazal în emisia vocală), de Arnold Bezuyen (Mime cel caraghios, sarcastic, invidios și perfid, cu colorizări caracteriale în glas cu totul speciale) și de prestația tenorului Torsten Kerl în Siegmund („Walkiria”), care a frizat perfecțiunea. M-aș opri puțin.

Aparținător unui „Fach” de tenor liric-spint și atuuri eroice, artistul – care se mai sprijină pe izolate nazalizări – a conturat un personaj complex, gradual dezvoltat de la povestirea din primul act, la inspirațiile poetice plutind pe adierile zefirului în „Winterstürme wichen dem Wonnemond” (frazare exemplară, legato inspirator), către pasajele eroice din actul secund. Atacuri incisive de voce, alternează cu calde moliciuni. Fabuloasă a fost chemarea „Wälse! Wälse!” (note de Sol bemol și Sol natural), sunete puternice, interminabile (cum a cerut Wagner), efect al unui suport tehnic de ideală respirație și susținere a vocii. Nu cred că a fost nevoie să simțim o ușoară amplificare electronică, venită nitam-nisam înainte de exclamația „Nothung! Nothung!”. Nici dl. Kerl, nici alți colegi supuși manevrelor alandala la butoane nu aveau nevoie de așa ceva, mai ales că acustica artificială a Sălii Mari a Palatului a fost în acest an bine reglată și proporționată, așa încât excesele nu au venit în sensul îmbunătățirii ei. Din contră.

Tot în linie tenorală, s-a distins prestația lui Stefan Vinke, mai întâi în rolul titular din „Siegfried”. A susținut o partitură infernală prin lungime și țesătură vocală solicitantă, dusă la bun sfârșit grație tehnicii de cânt și rezistenței deosebite. Privind din unghiul esteticii vocale wagneriene, trebuie notat însă că artistul nu are corpolența și întunecimea de sunet proprii unui Heldentenor, care ar fi ajutat și în câteva confruntări cu masivitatea orchestrală. Cu toate acestea, bravura din paginile concluzive ale opusului a fost realmente senzațională. Ca Siegfried în „Amurgul zeilor”, după un început în care sonoritatea vocii a părut întrucâtva mată, și-a recăpătat strălucirea în scena cu Hagen din actul al III-lea (extraordinar atacul „Hoiho!” cu Do natural acut) și în povestirea dinaintea morții.

Bas-baritonul Egils Silins a fost Wotan în „Aurul Rinului” și „Walkiria” și, sub numele Der Wanderer - Călătorul, în „Siegfried”, stăpân al zeilor cu aleasă ținută sonoră, maiestuos și introspectiv, câteodată șovăielnic, conștient însă de apropiata pieire a Valhallei, a ocupanților ei. Poate că vocea lui Silins nu a avut dimensiunea exactă de amploare a rolului, un ușor vibrato s-a mai strecurat pe alocuri, dar construcția personajului a fost impecabilă ca prestanță și abordare stilistică, cu declamații care au dat sens marii mase de recitative. Finalul scenei cu Erda („Siegfried”, actul al III-lea) a fost un summum de forță punctată cu duioșie. Impresionant!

În rolul Hagen din „Amurgul zeilor”, basul Eric Halfvarson a fost copleșitor ca voce și construcție a veninosului și intrigantului personaj. Deși nu se mai află la prima tinerețe (faptul se detectează pe alocuri), artistul a expus un glas „negru”, cu duritate de rocă în adresare, cu rezonanțe consistent îmbrăcate în armonice pe întreg ambitusul, un glas de amploare și covârșitoare rostire dramatică.

O forță a naturii s-a arătat mezzosoprana Petra Lang în Brünnhilde, cu voce puternică și strălucitoare, impetuoasă dar și capabilă de rafinate subtilități. Parcă, acel ușor vibrato al registrului înalt nu exista acum doi ani, în magistrala ei creație în Ortrud din „Lohengrin” pe scena Operei Naționale București, la anterioara ediție a Festivalului Enescu...

Omologa sa din „Siegfried”, soprana Catherine Foster, a expus un glas amplu și strălucitor, incisiv, cu mare ușurință în registrul acut. Atacurile notelor înalte au avut tăișul necesar, inclusiv opționalul Do final al operei, rapid stabilizat.

Petra Lang a revenit ca Brünnhilde în „Amurgul zeilor”. Mă întreb de ce nu a fost distribuită o singură interpretă pentru toate aparițiile fiicei preferate a lui Wotan... Catherine Foster realizase „tripla” chiar în această vară la Bayreuth. În fine, n-are importanță, așa s-a hotărât... După un

început în care glasul Petrei Lang nu a părut întotdeauna focusat și concentrat în registrul înalt, artista a avut cele mai bune momente în marea confruntare dintre eroi din actul secund și prin extraordinarul angajament dramatic din scena finală a operei.

Elisabeth Kulman a fost și Waltraute din „Amurgul zeilor”, în care s-a distins din nou prin același glas proaspăt, incisiv, metalic, omogen, cu treceri de nesesizat către registrul grav, care a făcut din povestirea din primul act un moment de referință.

Soprana Melanie Diener, caldă și generoasă sonor în rolul Sieglinde, și-a arătat puterile îndeosebi prin sunetele centrale ale vocii. În rolurile Freia („Aurul Rinului”) și Erda („Aurul Rinului” și „Siegfried”) au cântat soprana Alexandra Reinprecht (glas frumos colorat) și mezzosoprana Daniela Denschlag, sobră și profetică, cu voce vibrantă, fără profunzime abisală. Alexandra Reinprecht a fost și Gutrune în „Amurgul zeilor”, când stridențe s-au mai insinuat pe alocuri în cântul său, pe registrul acut. Tot în ultima operă a ciclului, cele trei Norne au fost interpretate de Daniela Denschlag, Elisabeth Kulman (un lux) și Aneliya Vidinova.

Românii în... „Ring”

Partea română a distribuțiilor a fost consistentă. În „Aurul Rinului” am remarcat scurta dar valoroasa – calitativ și stilistic – prezență a tenorului Marius Vlad Budoiu (Froh nuanțat, la care nici cea mai mică rostire nu este liniară), rezonanțele profunde ale basului Sorin Coliban (Fafner, personaj interpretat anul acesta și la marele festival bayreuthian), impetuozitatea (în special spre finalul intervenției în rolul Donner) baritonului Valentin Vasiliu, artist care s-a remarcat prin potrivitele declamații în rolul Gunther din „Amurgul zeilor”.

Apariții pitorești în „Aurul Rinului” , Woglinde, Wellgunde și Flosshilde au primit glasurile Juliei Borchert, Alinei Bottez și Soranei Negrea, muzicale dar diferențiate calitativ. Glasului de puritatea cristalului al sopranei Ileana Tonca, solistă a Operei de Stat din Viena, i-a revenit rolul Woglinde pentru „Amurgul zeilor”, alături de Alina Bottez și Sorana Negrea, precum și cel al Păsării pădurii din „Siegfried”.

Walkiriile, opt la număr, mai mult sau mai puțin omogenizate în spectaculoasa lor intervenție din actul al III-lea al „Walkiriei”, au fost interpretate de Aneliya Vidinova, Egle Chișiu, Sidonia Nica, Andreea Iftimescu, Natalia Buciuman, Antonela Bârnat, Adina Secobeanu și Sorana Negrea. Poate n-ar fi fost rău ca grupul lor cel colorat să fie plasat la rampă...

Fără doar și poate, Ediția 2013 a Festivalului George Enescu a fost dominată de tălmăcirea concertantă a Tetralogiei wagneriene, marca Marek Janowski.

Marek Janowski (Foto Agerpres)

Martin Winkler (Foto Agerpres)

Elisabeth Kulman și Gunther Groissbock

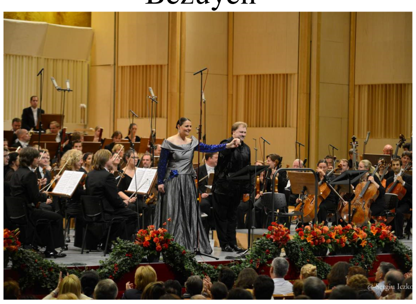
Stefan Vinke și Arnold Bezuyen

Eric Halfvarson

Catherine Foster

Melanie Diener și Torsten Kerl (Foto Sergiu Iczkovits)

Sorin Coliban, Ileana Tonca și Egils Silins

Petra Lang